

УДК 612.017:1-98.4-053.9

Коленіченко Т.І.

м. Київ

СОЦІАЛЬНА РОБОТА З ЛЮДЬМИ ПОХИЛОГО ВІКУ

Анотація

В статті розглядаються особливості соціальної роботи з людьми похилого віку, визначається дефініція «людина похилого віку». Аналізуються завдання та обов'язки соціального робітника у роботі з людьми похилого віку. На основі аналізу наукових досліджень автор розглядає структуру центрів соціального обслуговування населення та виділяє пріоритетну форму соціальної роботи з людьми похилого віку - геріатричний пансіонат.

Ключові слова: людина похилого віку, центри соціального обслуговування населення, соціальна робота, геріатричний пансіонат.

Аннотация

В статье рассматриваются особенности социальной работы с людьми пожилого возраста, дается дефиниция «человек пожилого возраста». Анализируются задания и обязанности социального работника с людьми пожилого возраста. На основе анализа научных исследований автор рассматривает структуру центров социального обслуживания населения и выделяет приоритетную форму работы с людьми пожилого возраста – гериатрический пансионат.

Ключевые слова: человек пожилого возраста, центры социального обслуживания населения, социальная работа, гериатрический пансионат.

Annotation

The article runs about peculiarities of social work with the old people, the definition “an old man” is given. The tasks and obligations of a social employee with the old people are analyzed. On the base of the scientific research analyze, the author examines the structure of the social service population centers and underlines the main form of working with the old people – a boarding house.

The key words: an old man, a social service population centre, social work, a boarding house.

Важливою соціальною проблемою сьогодення є процес старіння людської популяції, який значною мірою залежить від рівня суспільно-економічного розвитку держави. Дані демографічного прогнозу свідчать про постійне зростання кількості людей похилого віку в загальній структурі населення нашої держави.

У суспільстві постає проблема соціальної допомоги літнім людям, які мешкають вдома чи в закладах соціального обслуговування – геріатричних пансіонатах. Завдання соціальної роботи полягає в тому, щоб створити сприятливі умови для подальшого розвитку в старому віці та реалізації особистісного потенціалу.

Дослідженням проблем людей похилого віку, зокрема, психологічних аспектів присвячені праці Г. С. Абрамової, М. Д. Александрової, Б. Г. Ананьєва, Л. І. Анциферової, Роцак Кароль та ін. Вплив біологічного чинника на процес старіння досліджували В. В. Фролькис, І. А. Аршавський, Н. І. Аринчин; особливості самооцінки в пізньому віці розкривають Л. В. Бороздіна, О. Н. Молчанова; соціально-психологічні проблеми дорослості представлені в працях Т. Н. Волкова, О. О. Бодальова, Л. Б. Лук'янової, Г. Я. Майбороди.

Вагомий внесок у вивчення проблеми людей похилого віку зробили українські наукові школи О. Богомольця, І. Мечникова, В. Фролькіса, які досліджували впливи соціальних, психологічних та біологічних чинників на особистість людини похилого віку.

Проаналізувавши доробки науковців із зазначеної проблеми можемо стверджувати, що всі вони присвячені вивченню певної проблеми людей похилого віку і обмежуються предметом тієї галузі науки, у якій відбувається дослідження.

Об'єктом аналізу обираємо літніх людей віком від 60 до 100 років. Для позначення саме цього вікового періоду будемо вживати терміни «людина похилого віку», «літня людина». У словнику С. І. Ожегова є визначення «похилий» – «той, що починає старіти», «старість» – період життя після зрілості, в якому відбувається послаблення організму, та «старий» – «той, що досягнув старості» [10, с. 547].

На нашу думку, *літня людина* (людина похилого віку, стара людина) – це особистість, яка пройшла періоди розвитку та знаходиться на завершальному

етапі свого життя, коли відбуваються зміни на фізіологічному, психологічному та соціальному рівнях, що призводить до акцентуації певних рис характеру.

Соціальна робота з людьми похилого віку повинна створювати умови для того, щоб дана категорія населення змогли задовольнити свої потреби на фізіологічному, психологічному та соціальному рівнях. Надаючи допомогу літнім людям, соціальний працівник повинен інтегрувати наявність всіх існуючих теорій і досліджувати проблеми літніх людей комплексно. Отже, соціальна робота з людьми похилого віку набуває *актуальності* як з наукових, так і з практичних позицій.

Враховуючи актуальність проблеми соціальної роботи з людьми похилого віку *метою* нашого дослідження є аналіз деяких аспектів соціальної роботи з людьми похилого віку.

Завдання, які ми ставили перед написанням роботи:

- 1) проаналізувати завдання та обов'язки соціального працівника, який працює з людьми похилого віку;
- 2) розглянути структуру центрів соціальної допомоги людям похилого віку;
- 3) визначити пріоритету форму роботи з людьми похилого віку.

Доцільно зазначити, що соціальна робота як професійна діяльність направлена, в першу чергу, на надання психолого-педагогічної підтримки людині, сім'ї, групі осіб, котрі потрапляють у складну ситуацію. Домінуючим мотивом соціального працівника є служіння своїй професії на благо інших людей, що супроводжується активністю соціального працівника в досягненні поставленої мети.

Зазначимо, що соціальна робота – це різновид діяльності, метою якою є оптимізація суб'єктивної ролі людини у всіх сферах життя суспільства в процесі спільного задоволення потреб щодо підтримки життєзабезпечення й діяльнісного існування особистості [5].

Соціальна робота з даною віковою групою має свою специфіку та спрямована на:

- виявлення людей похилого віку, які потребують допомоги вдома чи в спеціальних закладах соціального обслуговування;
- аналіз соціального середовища, в якому вона знаходиться та мікрогрупи в яку вона входить;
- задоволення найважливіших фізіологічних потреб людей похилого віку;
- створення умов для прояву активності літньої людини, задоволення їхніх інтересів.

Робота соціального працівника з літніми людьми буде направлена на вирішення завдань, які сприятимуть підвищенню почуття задоволеності життям. До основних завдань ми можемо віднести: природньокультурні – направлені на збереження життєвої активності здорового способу життя; соціально-культурні – направлені на збереження й переорієнтацію соціальної активності та пізнавальних інтересів; соціально-психологічні – направлені на прояв почуття задоволення прожитим життям, почуття виконаного обов'язку). Нами проаналізовано завдання, які ставляться перед соціальним працівником у роботі з людьми похилого віку [11] (див. рис.1).

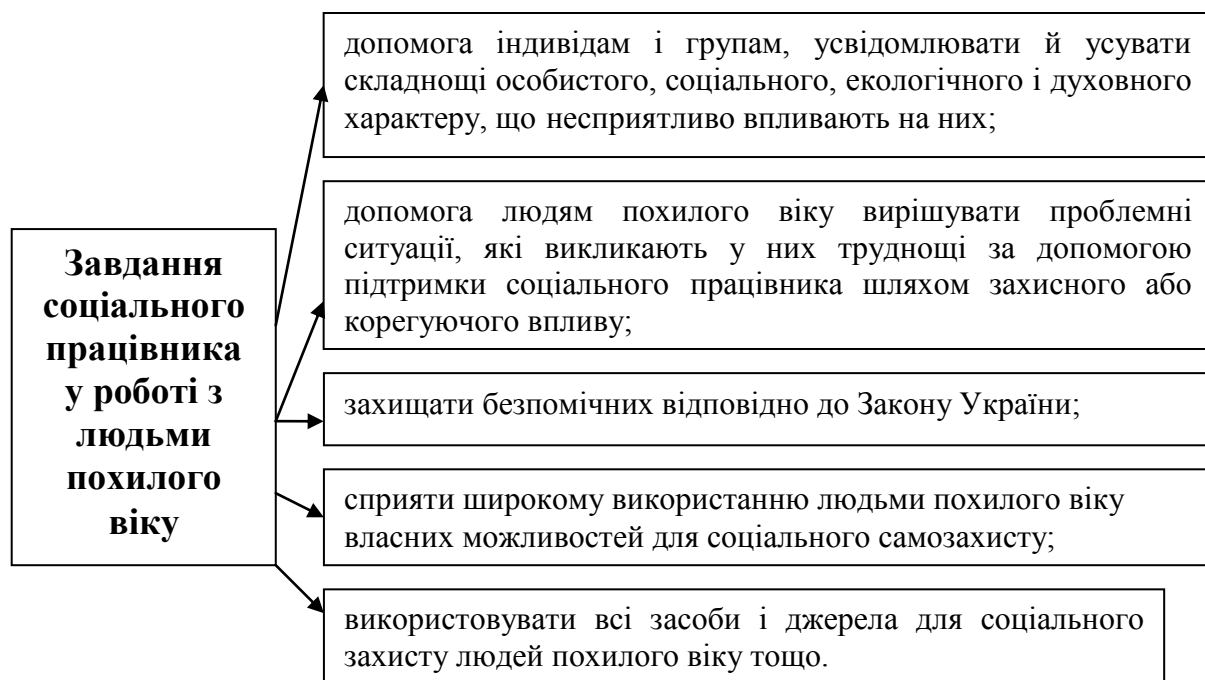


Рис. 1 Коло основних завдань, покладених на соціальних працівників у наданні допомоги людям похилого віку.

Для вирішення першочергових потреб обслуговування людей похилого віку необхідна наявність кваліфікованих кадрів соціальних працівників на всіх рівнях.

Розглянуте коло завдань із усією визначеністю показує, що вони містять у собі найширший діапазон тих навичок і умінь, що будуть потрібні соціальним працівникам для їх виконання.

Нами розглянуто обов'язки соціального працівника при роботі з людьми похилого віку [11] (див. рис.2).



Рис. 2 Обов'язки соціального працівника

Розглянуті завдання соціальної роботи й обов'язки соціального працівника у роботі з людьми похилого віку не вичерпують усієї його діяльності, але вони дозволяють простежити і виявити головну ідею, що поєднує всі інші складові важкої і вкрай необхідної нині професії соціального працівника, а саме уміння, бажання йти до людей, знаходити форми спілкування з ними, задля допомоги їм.

Соціальна робота з людьми похилого віку відбувається через систему закладів соціального обслуговування. Пріоритетним завданням закладів соціального обслуговування населення вцілому та соціальних працівників зокрема є задоволення найважливіших фізіологічних потреб, формування позитивної атмосфери життєдіяльності, створення сприятливої атмосфери для підтримки їх можливостей, налагодження міжособистісних контактів людей похилого віку.

Варто зазначити, що структура центрів соціального обслуговування населення включає (див. рис.3):

- відділи соціальної допомоги на дому (допомога у задоволенні потреб людей похилого віку);
- центри денного перебування (допомога людям похилого віку перебороти самотність та замкнутість);
- служба термінової допомоги (надання невідкладної підтримки всім тим хто її потребує);
- будинки-інтернати (геріатричні пансіонати) - (постійне проживання людей похилого віку, ветеранів війни та праці, інвалідів, які потребують стороннього догляду, побутового і медичного обслуговування) [11].

Пріоритетною формою роботи в соціальній роботі є геріатричні пансіонати. Дані заклади соціального обслуговування мають свою специфіку, і в першу чергу, направлені на те, щоб зробити пристосувальний процес людини похилого віку до нових умов життєдіяльності не таким хворобливим і сприяти тому, щоб адаптація до умов геріатричного пансіонату мала позитивну спрямованість.

Для вирішення даного завдання важливим є комунікативний аспект у взаємовідносинах соціального працівника і людини похилого віку. Спілкування виступає своєрідним механізмом за допомогою якого відбувається вплив на літню людину.

| Форми соціальної допомоги людям похилого віку | Завдання центрів соціального обслуговування |
|---|--|
| <p>Відділення соціальної допомоги на дому. Мета – допомоги задовольнити потреби людей похилого віку.</p> | <ul style="list-style-type: none"> - Доставка до домівки продуктів харчування та товарів першої необхідності; - співпраця в оплаті за комунальні та інші послуги; - співпраця в отриманні медичної допомоги, а також супроводжувати в лікувально-профілактичні заклади; - співпраця у проходженні медико-соціальної експертизи; - допомога в отриманні путівки на санітарно-курортне лікування; - надання допомоги у питаннях пенсійного забезпечення та наданні інших соціальних виплат; - допомога в забезпеченні періодичними виданнями та допомога у написанні листів, оформленні документів. |
| <p>Центри денного перебування Мета – допомогти людям похилого віку перебороти самотність та замкнутість.</p> | <ul style="list-style-type: none"> - отримання долікарняної допомоги та надання оздоровчих процедур; - безкоштовне або льотне харчування; - загальне святкування свят, днів народжень; - створення клубів за інтересами. |
| <p>Служба термінової допомоги Мета – надання невідкладної підтримки всім тим хто її потребує</p> | <ul style="list-style-type: none"> - забезпечення безкоштовними харчуванням; - надання допомоги речами; - направлення в медично-соціальні відділення; - надання побутової, юридичної та психологічної допомоги; - співпраця в прописці та працевлаштуванні; - створення каси взаємодопомоги та ін.. |
| <p>Будинки-інтернати (геріатричні пансіонати) Мета – постійне проживання людей похилого віку, ветеранів війни та праці, інвалідів, які потребують стороннього догляду, побутового і медичного обслуговування</p> | <ul style="list-style-type: none"> - забезпечення належних умов для проживання, соціально-побутового обслуговування, надання медичної допомоги людям похилого віку, які потребують стороннього догляду і допомоги; - забезпечення відповідно до встановлених норм: житлом, одягом та ін. з урахуванням віку і стану здоров'я осіб, що проживають у будинку-інтернаті; - цілодобовим медичним обслуговуванням, консультативною допомогою, стаціонарним лікуванням на базі закріплених лікувально-профілактичних закладів охорони здоров'я; - слуховими апаратами, окулярами та ін.. , медикаментами та життєво-необхідними ліками відповідно до медичного висновку; - організація культурно-масової та оздоровчо-спортивної роботи з урахуванням стану здоров'я і віку мешканців будинку-інтернату; - створення умов, що сприяють адаптації громадян похилого віку, ветеранів війни, праці та інвалідів у новому середовищі |

Рис. 3 Основні форми допомоги людям похилого віку.

При цьому спілкування відбувається на різних рівнях: соціальний працівник як представник держави, що робить допомогу членам суспільства; соціальний працівник - група, і нарешті, соціальний працівник і клієнт. Для нас важливим є останнє, оскільки в кінцевому рахунку головним є конкретна людина [4].

Відповідно до Типового положення про будинки-інтернати зазначимо деякі основні завдання геріатричних пансіонатів:

- забезпечення належних умов для проживання, соціально-побутового обслуговування, надання медичної допомоги громадянам похилого віку та інвалідам, які потребують стороннього догляду і допомоги;

- мешканці будинку-інтернату забезпечуються відповідно до встановлених норм: житлом, одягом, взуттям, постільною білизною, м'яким і твердим інвентарем та столовим посудом, раціональним чотириразовим харчуванням, у тому числі і дієтичним, з урахуванням віку і стану здоров'я осіб, що проживають у будинку-інтернаті в межах натуральних норм харчування (проміжки часу між прийманням їжі не повинні бути менші, ніж чотири години, останнє приймання їжі організовується за дві години до сну);

- цілодобовим медичним обслуговуванням, консультативною допомогою, стаціонарним лікуванням на базі закріплених лікувально-профілактичних закладів охорони здоров'я;

- організація культурно-масової та оздоровчо-спортивної роботи з урахуванням стану здоров'я і віку мешканців будинку-інтернату;

- створення умов, що сприяють адаптації громадян похилого віку, ветеранів війни, праці та інвалідів у новому середовищі [9].

Таким чином, геріатричний пансіонат виступає пріоритетною формою допомоги людям похилого віку, які опинилися в складних життєвих обставинах. Саме геріатричний пансіонат є таким соціальним середовищем, який задовольняє потреби літньої людини на медичному, психологічному та соціальному рівнях.

Отже, ми дійшли *висновку*, що соціальна робота з людьми похилого віку – це різновид діяльності, метою якою є створення соціальним працівником умов для задоволення найважливіших потреб людини похилого віку та оптимізація суб'єктивної ролі особистості у всіх сферах життя суспільства з метою спільного задоволення потреб щодо підтримки життєзабезпечення й діяльнісного існування особистості. Соціальний працівник повинен розуміти, що він працює з особливою категорією клієнтів, адже робота з людьми похилого віку у всіх країнах вважається однією з найважчих у всіх відносинах. Тому для того, щоб успішно працювати з людьми похилого віку, соціальному працівникові потрібно знати їхнє соціально-економічне положення, особливості характеру, матеріальні і духовні потреби, стан здоров'я, бути добре обізнаним про досягнення науки і практики в цьому напрямку. Зміна соціального статусу людини в старості, як показує практика, насамперед, негативно позначається на його моральному і матеріальному становищі, негативно впливає на психічний стан, знижує його опірність до захворювань і адаптацію до змін навколишнього середовища.

Як перспективні напрямки нашого наукового дослідження та вирішення даної досліджуваної нами проблеми можна назвати:

- пошуки діагностичних методик та інструментарію вивчення особливостей даної категорії людей, їх поведінки й діяльності в нестандартних соціальних умовах;

- вивчення психолого-педагогічних засад організації життєдіяльності з метою формування навичок входження в нове середовище.

Література

1. Абрамова Г.С. Алгоритмы работы психолога со взрослыми / Галина Сергеевна Абрамова : [Руководство практического психолога] – М. : Академический проект : Гаудеамус, 2003. – 224 с.

2. Дементьева Н.Ф. Методологические аспекты социально-психологической адаптации лиц пожилого возраста в стационарных

учреждениях социального обслуживания / Н.Ф. Дементьева // Психология зрелости и старения. – 1998. - №2. – С.21-28.

3. Мацкевіч Юліана Рафаелівна Підготовка соціальних педагогів до роботи з людьми похилого віку: автореф. дис. на здобуття наук. Ступеня канд.. філол.наук спец. 13.00.05. «Соціальна педагогіка» / Юліана Рафаелівна Мацкевіч. – Луганськ, 2003. - 17 с.

4. Медико-соціальні основи здоров'я : [навчальна програма базової підготовки по соціальній роботі] / А.В. Мартиненко. - М. : Інститут молоді, ММА ім. И.М. Сеченова, 1993. -116с

5. Міщик Л.І. Соціальна педагогіка / Л.І.Міщик. – Запоріжжя, ЗДУ, 1999.

6. Основи соціальної медицини : [навчально-методичний посібник] / під ред. А.В. Мартиненко. - М. : Соціум, 1998. - 89 с.

7. Соціальна педагогіка. [Навчальний посібник] / за ред. А.Й. Капської. – К, 2000. – С.17.

8. Соціальна робота / [Андрущенко В.М., Бех В.П., Лукашевич М.П. та ін.]. - Інститут вищої освіти АПН України; Держ. Центр соціальних служб для молоді. – К. : УДЦССМ, 2001 – (Хрестоматія). Кн. 3. – 2001 - 396 с.

9. Типове Положення про будинок-інтернат для громадян похилого віку та інвалідів, геріатричний пансіонат, пансіонат для ветеранів війни і праці. Затверджено Постановою КМ України від 31.01.2007 р. №76

10. Толковый словарь русского языка: 80000 слов и фразеологических выражений : [авт. – укл. Ожегов С. И., Шведова Н. Ю.]. / Российская академия наук ; Институт русского языка им. В.В. Виноградова. – М. : Азбуковник. – 1997. – Изд.4-е, дополненное – 944 с.

11. Холостова Е. И. Социальная работа с пожилыми людьми : учебное пособие / Холостова Евдокия Ивановна.– М. : Издательско-торговая корпорация «Дашков и К», 2003. – [2-е изд]. – 296 с.